

JOURNAL DE GENÈVE'DE TÜRK BAĞIMSIZLIK SAVAŞI GÜNLÜĞÜ

Prof. Dr. YILMAZ ALTUĞ

Avrupa'nın en muteber ve en eski gazetelerinden Cenevre'de yayınlanmakta olan Journal de Genève (Cenevre gazetesi) Bağımsızlık Savaşımı-zı günü gününe izlemiş, haber ve yorumlar vermişti. İsviçre gibi daimi tarafsız bir ülkenin bu tarafsız gazetesinde Türk Bağımsızlık Savaşı ile ilgili yayınlanan yazılar, İsviçre'de uzun süre yaşayan Rıza Alıngan adlı bir Türk vatandaşı tarafından gazete arşivlerinden alınarak bana verilmiştir. Fransızca olan asılları aynen yayınlarken Türk okurları için Türk çevirisi tarafımdan yapılmıştır.

20 Mayıs 1919 Salı

Yunanistan'ın müttefiklerin İzmir'i oraya Yunan Albayı Zafirio'nun komutası altında 14.000 kişiden teşekkül eden bir piyade tümeni çıkararak işgal ettiği haberi İtalyan basınında Türkiye'nin parçalanması işareti olarak yorumlanmıştı; fakat Paris'ten gelen son telgraflar durumu baştan aşağı değiştirmektedirler. "Türkiye parçalanmayacaktır" çünkü, İngiltere Hindistan Bakanı Montegu, Bikaner Mihra-cesi ve Hindistan İslâmlığı delegeleri ile Dörtler Konseyi'ne müracaat etmek ve ona eğer Sultan'ın egemenliğini azaltılırsa Hindistan Müslümanlarının (tahminen 60 milyon kadar) çok gayri memnun olacaklarını ve bütün islâmda bir isyan başlatabileceklerini beyan etmek üzere Paris'e gitmişlerdir. İngiltere, Fransa ve İtalya'nın tasvibini almaktadır. Bugüne kadar "hasta adamın" kati tasviyesini isterken bugün İstanbul'un Sultan'a bırakılmasını istemektedir. Fakat ABD Milletler Cemiyeti'nin mandasını alıp İstanbul'u yönetecek ve Çanakkale Boğazı'ndan serbest deniz geçişi sağlayacaktır. Daha şimdiden bu sözüne şiddetli itirazlar yükselmektedir.

10 Haziran 1919 Salı

"Le Temps" (Fransız gazetesi) İzmir'in Türk gazetelerinin Müslümanlara iş-leriyle ve barışla meşgul olmalarını tavsiye ettiklerini bize yazmaktadır. En eski Türk gazetesi "Ahenk" Yunanlılar Türklerin ülkenin refahı için ortak bir işte dost olmalarını sağlık vermektedir. Manisa Mutasarrıfı bir çağrıda bulunarak Yunan or- dusunun Müslümanlara karşı mutlak saygısını belirtmiştir. Vali, Yunan komutanını ve ordu şeflerini övmektedir. Bunlar başlangıçtan beri eylemleri ile şehirdeki bütün milliyetlere karşı Yunan uygarlığının iyiliğini savunmuşlardır.

Ödemiş şehri enerjik bir mukavemet göstermiş olan Türklerin ayrılmasından sonra işgal edilmiştir. Her yerde mükemmel nizam hüküm sürmektedir.

20 Ocak 1920 Salı

İmparatorluk "irade" sine uygun olarak Osmanlı parlamentosu oturumu cumartesi günü öğleden sonra ikide açıldı.

Sultan'ın ani rahatsızlığı sebebiyle nutuk İçişleri Bakanı tarafından okundu:

"Muhterem Senatörler ve Mebuslar,

Türk parlamentosunun dördüncü döneminin birinci toplantısının açılışı münasebetiyle Allah'a onun ilahî yardımı sebebiyle şükürlerimi arz ediyor ve hepinize hoş geldiniz diyorum.

İmparatorluğumuz Balkan Savaşı'ndan hemen çıkmışken ve hâlâ son derece gücünü yitirmişken, Balkan Savaşı'nın sebep olduğu zayıflık ve hasarların tamiri için çalışmadan kaçınılamayacağı anda milletin ve devletin menfaatleri hilafına Dünya Savaşı'na sokulmuştu. Dünya milletimin çektiği elem ve ızdıraplara şahittir ve milletin matemini unutamayacaktır. Müttefik devletlerle akdedilen ve 14 aydır süren mütarekenin tarihte emsali yoktur, aynı zamanda imparatorluğumuzun bazı kısımlarının yabancı kuvvetlerce işgali tabii olarak normal bir duruma dönüşü engelleyen sebeplerdendir. İmparatorluğumuzun vazgeçilmez bir cüzü olan İzmir'e karşı Yunanlıların saldırgan eylemleri milletler arasında güçlükleri yeniden artırma etkisi yapmıştır. İzmir'in yerli halkına karşı reva görülen zulüm kalbimin sevgisini canlandırmıştır.

Efendiler, ihtiyat, basiret, metanet ve vatanseverlik, selâmet ve başarıya götürmelidir. Adalet bütün insan toplumunun temelidir."

Journal de Genève'deki 20 Ocak 1920 tarihli Türkiye ile ilgili haber yukarıdadır. Biz parlâmentonun dördüncü döneminin birinci oturumunda Dahiliye Nazırın Damat Şerif Paşa'nın "İnhiraf-ı Mizac-ı Humayun" padişahın rahatsızlığı sebebiyle onun yerine okuduğu nutku 12 Kanunusani 1337 tarihli Zabıt Ceridesi'nde bulduk. Zabıt Ceride'sinin fotokopisi ve nutkun yeni yazı ile sureti aşağıdadır. Görüleceği üzere Journal de Genève nutkun sadece başını almıştır.

RESM—İ İFTİTAH

İnhirâf-ı mizac-ı Humâyun hasebiyle, Zât-ı Hazret-i Pâdişâhî taraflarından bil-vekâle Sadr-ı âzâm Müşir Ali Rıza Paşa Hazretleri hâzır olduğu halde saat ikide Meclis-i Umumînin iftitah resmi icra edildi. Hey'et-i Vükelâ, Âyân ve Mebusân, süferâ-yı ecnebiye, ricâl-i

ilmiye ve mülkiye, erkân ve ümerâ-yı askeriye, rüesâ-yı ruhâniye ve med'uin-i sâire huzuru ile Dâhiliye Nâzırı Dâmâd-ı Şerif Paşa Hazretleri tarafından suret-i âdide munderiç Nutk-u Humâyun-u İttitahi kıraat olundu.

NUTK—U HUMAYUN SURETİ

Muhterem Âyân ve Mebusân,

Dördüncü devre-i intihabiyyenin birinci ictimamı küşad eylediğimden bu vesile ile de Dergâh-ı Gibriyaya arz-ı hamd-ü sena eder ve cümlenize beyân-ı hoşâmedi eylerim. Ecza-yı Memalik-i Şâhânemden bulunduğu halde intihab icra edilemeyen mahallerden Mebus çıkarılmadığı için ızhar-ı teessüf ederim.

Balkan Harbi'nden henüz çıkıldığı ve giriftar olduğumuz zâyiat ve hasaratı telâfi ve tazmine çalışmak lâzım geldiği bir sırada zuhur eden harb-i umumiye menâfi-i memleket ve millet hilâfından iştirâk edilmesi ile henüz yorgunluğunu alamayan bünye-i devletin ve matemini unutamayan milletin uğradığı âlâm ve mesâip cümlelerin gözü önündedir. Rüfeka-yı mesaîsini bile haberdar etmemek suretiyle vesail-i harbi ihdâs edenlerin hareket-i gayri meşruâsından ve esna-yı harpte irtikâp olunan seyyiattan saltanat ve milletin beriyüzzim-me olduğu şüphesizdir.

Düvel-i itilâfiye ile aktolunan mütarekenin tarihte emsali olmadığı veçhile on dört mâhtan beri devam etmesi ve hâl-i mütarekede bâzı aksâm-ı Memalik-i Şâhânemizin işgal olunması memlekette ahvâl-i tabiiyyenin avdetine mâni olduğu gibi Yunanlılar tarafından Vatanımızın bir cüz'ü lâyenfeki bulunan İzmir'i tecavüz vukuu müşkilâtı ve galeyan-ı âm-meyi bir kat daha tezyit ve orada ahali-i mahalliye hakkında revâ görülen mezâlîm ve ta-addiyat teessürat-ı kalbiyyemizi teşdit etmiştir.

Efendiler!.. Şu ân-ı mühimde vaziyetimizin vehameti muhtac-ı ta'rif değildir. Kiyâset ve basiret ve metânet ve hamiyet mücib-i fevz ve selâmet ve müntic-i muvaffakiyettir. Adâlet cemiyet-i beşeriyenin üssül esasisidir. Elhak yâ'lu ve lâylulâ aleyh bir kaziyeye-i müslimedir.

Bir milletin harpte mağlup olması hakk-ı mükteseb-i olan mevcudiyet-i siyasiyesini haleldar edemeyeceğinden hukuk ve menafi-i devleti vikayesinde Hey'et-i Teşriyye ile Vükelârmız tarafından müttehiden sarf-ı mesaî ve gayret ve hükümetçe her türlü teşebbüsât-ı siyasiye-i mâkulenin kemâl-i reviyetle icrasına müdavemet bulunduğu ve bütün millet menafi-i hayatiyye-i mukaddesesini muhafaza hususunda yekdil ve yekvücut bulunduğu halde Devletimizin vahdetini ve Millet-i Osmaniyenin şeref ve haysiyetini te'min edecek bir sulhün müyesser olacağını ve vilâyat-ı meşgûlemizin kurtulacağını eltâf-ı sultaniyeden ümit ederim. Binaenaleyh her türlü tefrika ve şikaktan tevakkı edilerek bütün âmâl-i milliyenin felâh-ı vatan noktasında itihadi mertebe-i vücubtadır.

Memâlik-i Şâhânemizin hüsn-ü idâresi zımnında vakit vakit mevki-i tatbika konulmak istenilen ıslâhattan birtakım esbâb hayluleti ile tamamen iktitaf-ı semarat olunamadığı gayr-ı mümkün olup halbuki asrın icabatına tevfikân memleketin muhtaç olduğu mamuriyeti ve tebaanın refah ve emniyyetini istihsal için bi-hak-kin müsmir olacak usûl ve kavaid daire-sinde ahkâm-ı cedide ve esâsiye vaz'ı lâzimedendir. İşbu teşebbüsatin hayyiz-i husule vusulü için hükümetimizce gösterilecek azm-ı kat'iyye Hey'et-i Teşriyye tarafından da ilâve-i ihtimamat olunması ve te'sirat-ı harbiyyenin peyderpey izalesi ile teşkilât-ı idarenin bir fikri-i metin-i tecceddüt ile ezsernev tanzim kılınması ve bu meyanda anâsır-ı Osmaniyeden

akalliyetlerin te'min-i hukuku misillu mevadd-ı mühimmenin nazar-ı dikkatten dûr tutulmaması ahası âmâlimizdir.

Devletin ahvâl-i mâliyyesi senelerden beri devam eden muharebattan pek ziyade müteessir olarak düyûn-u atikasına birtakım düyûn-u cedide inzımam ettikten başka dâhil-i Memalikte ika' olunan tahribatın telâfisi için de bir bâr-ı âzim daha tahmil edilmek icap edeceği cihetle bâdessulh memleketin kuvve-i istihsâliyesini tezyit edecek esaslı birtakım tedâbir ve teşebbûsât mevki-i icraya vaz' olunmak üzere bir yandan umum-u maliyede tasarruf-u iktisâda riayet ve müsmir olmayan masariften mücanebet kılınmak lâzımdır.

Hükümetimizin mesaîsi vatan ve milletin selâmeti esbâbını istihsale masruf olduğu gibi sizlerin de menâfi-i âliye-i memleketi her şeye takdim ile mes'uliyet-i hükûmeti der'uhde edenlere karşı murâkib ve muzâhar-i hakiki olmanızı tavsiye eder ve kat'an yeis ve fütura duçâr olmayıp uhdenize terettüp eden müşkil vazifelerin ifâsında tevfiyat-ı ilâhiyyeye mazhariyetinizi Cenab-ı Vahib-ül âmâlden niyaz ile Meclisi-i Umumiye küşad eylerim.

19 Rebiyülâhîr 1338

12 Kânunusâni 1336

24 Mart 1920 Çarşamba

Lloyd George'un beyanâtı Hindistan'dan özel olarak Londra'ya Türkiye'nin daha fazla parçalanmamasını Sultan'ın cismanî iktidarı makamının İstanbul'da kalmasını ve Arabistan'ın Müslüman egemenliğinde bırakılmasını istemeye gelen bir Müslüman delegasyonu kabul ederken Bay L. George takip eden beyanatta bulunmuştur: "Türkiye için bağışlama talep etmenizi anlamıyorum. Onun için âdil olacağız. Türkiye niçin cezalanmasın? Niçin savaşa girdi ve bizi sırtımızdan hançerledi? Niçin dünyanın hürriyetini yok etmeye teşebbüs etti? Biz ise bir hürriyeti bir ölüm-dirim savaşında muhafaza etmeyi taahhüt etmiştik."

29 Mart 1920 Pazartesi

İstanbul'dan gelen haberlere göre Küçük Asya'nın milliyetçi başkaldıranlarının şefi M. Kemal, Müslümanlara bir bildiri yayınlayarak İstanbul Sultanının bundan böyle Muhammed'in halifesi olmadığını ilân etti. İslâmîğin temel ilkelerinden biri halifenin bağımsız bir hükümdar olmasıdır. Halbuki milliyetçiler İstanbul'un askerî işgalinden sonra Sultan'ın bağımsızlığını kaybettiğini savunuyorlar.

24 Eylül 1920 Cuma

Osmanlı Hükümeti satabildiği her şeyi; evler, araziler, eski demirler, eski gemileri satıyor. Devletin Levazım Dairesi eski şefi İsmail Hakkı Paşa'nın kendi davası ihtiyaçları için toplamasını bildiği her şeyi tasfiye ediyor. Tütün, ayakkabılar, yünler, pamuklar, kumaşlar ve her cinsten orada burada her gün ortaya çıkan

binbir depoda sürünen bir sürü eşya. Her hafta hükûmet bir malî müessesenin kapısına vuruyor, fakat "açıl susam açıl" esrarlı kuvvetini kaybettiler.

Kısaca malî denge siyasî denge ile el ele gidiyor. Fakir bir ülkede fakir bir halkın fakir hükûmeti "Zavallı".*

* Asıl metinde "zavallı" Türkçe yazılmış ve altına en mutsuz anlamına gelen Türkçe ifade denmişti.

JOURNAL DE GENÈVE

20 mai 1919 mardi

La nouvelle que la Grèce avec le consentement des Alliés avait occupé Smyrne en y débarquant une division d'infanterie composée de 14 mille hommes placés sous le commandement du colonel grec Zafirion, a été interprétée par la presse italienne comme le signe du démembrement de la Turquie, mais dernières dépêches de Paris changent de fond en comble la situation. "La Turquie ne sera pas démembrée", parce que le ministre Anglais des Indes Montagu accompagné par le maharajah de Bikaner et des délégués de l'Islamisme Hindou, se sont rendus à Paris pour se présenter au Conseil des quatorze et lui déclarer que, si l'on réduisait la domination du Sultan, les musulmans de l'Inde (environ 60 millions) seraient très mécontents et pourraient provoquer une révolte de tout l'Islam. L'Angleterre retrouve le consentement de la France et de l'Italie. La presse italienne qui réclamait jusqu'ici la liquidation définitive de "l'homme malade", voudrait aujourd'hui laisser encore Constantinople au Sultan, mais l'Amérique allait recevoir le mandat de Ligue des Nations, d'administrer Constantinople et de protéger la libre navigation dans les Dardanelles. De vives protestations s'élèvent déjà contre cette solution.

10 juin mardi 1919

"Le Temps" nous écrit que les journaux turcs de Smyrne recommandent aux musulmans de s'occuper de leurs travaux et de paix. Le journal "Ahenk", le plus ancien journal turc, conseille la fraternisation complète des Grecs et des Turcs pour la prospérité du pays un travail commun. Le moutessarrif de Magnésie (Manisa) lance un appel certifiant le respect absolu envers les musulmans par l'armée grecque. Le vali fait l'éloge du commandant grec et des chefs de l'armée, qui tous deux dès le début prouvèrent par leurs actes la civilisation bienfaisante hellénique envers toutes les nationalités de la ville.

La ville d'Ödemişli a été occupée après la fuite des Turcs qui avaient opposé une énergique résistance. L'ordre parfait règne partout.

20 janvier mardi 1920

Conformément à l'“Irâdê” impérial, la session parlementaire Ottomane a été ouverte samedi à 2 h. de l'après-midi.

En raison de l'indisposition subite du Sultan, le discours a été lu par le ministre de l'intérieur:

“Honoré sénateurs et députés, je rends grâce à la Providence et son assistance divine à l'occasion de l'ouverture de la 1ère session de la 4ème législature turque et je vous souhaite à tous la bienvenue.

Notre empire à peine sorti de la Guerre Balkanique encore très épuisé a été entraîné contrairement aux intérêts de la nation et de l'état, à la guerre mondiale au moment où le travail était indispensable pour réparer les pestes occasionnées par la Guerre Balkanique. Le monde est témoin des maux et des souffrances endurées pour ma nation et ne saurait oublier son deuil. L'armistice conclu avec les puissances de l'Entente, qui dure depuis 14 mois fait sans précédent dans l'histoire, ainsi que l'occupation par les forces étrangères de certaines parties de mon empire sont autant de causes empêchant naturellement le retour à une situation normale. L'action agressive des Hellènes contre Smyrne qui constitue une partie indispensable de notre empire, a eu pour effet d'augmenter encore les difficultés parmi les nations. Les excès commis contre la population indigène à Smyrne ont ravivé l'affection de mon coeur. Messieurs, la prudence, la clairvoyance, la fermeté et le patriotisme doivent mener au salut et au succès. La justice est le fondement sur lequel repose toute la société humaine.”

24 mars mercredi 1920 - Déclaration de M. Lloyd George

En recevant une délégation de musulmans de l'Inde, venu spécialement à Londres demander que la Turquie ne soit davantage morcelée, que le siège du pouvoir temporel du Sultan soit maintenu à Constantinople et que l'Arabie soit laissée sous la souveraineté musulmane, M. L. George a fait la déclaration suivante: “Je ne comprends pas que vous réclamez notre indulgence pour la Turquie. Nous serons juste pour elle. Pourquoi la Turquie échapperait-elle au châtement? Pourquoi est-elle entrée en guerre, et a-t-elle essayé de nous poignarder dans le dos? Pourquoi a-t-elle tenté de détruire la liberté du monde? Alors que nous étions engagés pour maintenir cette liberté dans une lutte à la vie et à la mort.”

29 mars lundi 1920

D'après les informations de Constantinople, M. Kemal le chef des insurgés nationalistes de l'Asie Mineure, a lancé une proclamation aux musulmans dans laquelle il déclare que le Sultan de Constantinople n'est plus le calife de Mahomet. Un des principes fondamentaux de l'islamisme est que le calife doit être un souverain indépendant. Or, les nationalistes soutiennent que le Sultan a perdu son indépendance après l'occupation militaire de Constantinople.

24 septembre vendredi 1920

Le gouvernement Ottoman vend tout ce qu'il peut vendre: maisons, terrains, vieux fers, vieux bateaux. Il liquide tout ce que l'ancien chef de l'intendance, Ismail Hakki pacha avait accumulé pour les besoins de sa cause. Tabac, chaussures, laines, cotons, étoffes de genre et une foule de choses hétéroclites qui traînent ça et là dans mille-et-un dépôt qui se relèvent chaque jour. Chaque semaine le gouvernement frappe à la porte d'un établissement financière, mais le "Sésame ouvre-toi" a perdu sa force magique.

Bréf, l'équilibre financier marche de pair avec l'équilibre politique. Pauvre gouvernement d'un pauvre peuple dans un pauvre pays.. "Zavale"*

* Expression Turque qui exprime tout ce qu'il y a de plus malheureux.